

1 המשנה מביאה עניינים אחרים שדיניהם כדני ירושת בכור. וְלֹא
2 הָאִשָּׁה נוטלת פְּרַעוֹן פְּתוּבָתָהּ מנכסים אלו, כלומר, שאינה נפרעת
3 אלא מהנכסים שהיו בידי בעלה בשעת מיתתו ולא ממה שהשביחו
4 הנכסים אחר כך, או שבאו אחר כך ובחיייו היו רק ראויים לבוא,
5 ואפילו אם אין במה שהיה בעת מותו כדי חוב כתובתה. וְלֹא הַפְּנִינֹת
6 בְּמוֹזְנוּתֵיהֶן – אשה שהיו לה בנות מבעלה הראשון, ונשאת לאחר,
7 וקבל עליו לזון אותן כמה שנים, אינן נוטלות את המזונות שהתחייב
8 עבורן, אלא מהנכסים שהיו בידיו בשעת מיתתו, ולא ממה שהשביחו
9 הנכסים אחר מותו, או מהנכסים שהגיעו לרשותו אחר מותו ובחיייו
10 היו רק ראויים לבוא. וְלֹא (אֵת) הַיָּבֵם – המייבם את אשת אחיו
11 ואחר כך מת אביו, שהוא נוטל פי שנים בירושת אביהם שנאמר
12 (דברים כה ו) 'וְהָיָה הַבְּכוֹר אֲשֶׁר תֵּלַד יָקוּם עַל שֵׁם אָחִיו הַמֵּת',
13 ודרשו ביבמות (כד.) שהיבם עומד תחת אחיו המת ונוטל שני חלקים,
14 חלקו וחלק המת, אף דינו כבכור, ואינו נוטל בחלק אחיו המת אלא
15 מהנכסים שהיו בידי האב בשעת מיתתו, ולא ממה שהשביחו הנכסים
16 אחר מותו, או מהנכסים שהגיעו לרשותו אחר מותו, ובחיייו היו רק
17 ראויים לבוא.

18 המשנה שבה וכוללת כלל אחד לכל הדינים האמורים למעלה:
19 וְכוּלָם – הבכור בחלקו בירושת אביו, האשה בכתובתה, הבנות
20 במוזונותיהן, והיבם בחלק שירש מאביו במקום אחיו, אֵינן נוֹמְלִין
21 בַּשֵּׁבַח שהשביחו הנכסים לאחר מיתת המוריש קודם שחלקו את
22 הירושה, וְלֹא נוטלים בְּרֵאיוֹן – בנכסים שלא היה המוריש מוחזק
23 בהם בעת מיתתו, אף שהיו עתידים ליפול לרשותו לאחר זמן, אין
24 נוטלים בהם כְּשֵׁם שְׁנוּטִילִים בְּנַכְסִים שהיה האב מוֹחֲזֵק בהם בעת
25 מיתתו.

גמרא

26 שנינו במשנה: הבכור נוטל פי שנים בנכסי האב ואינו נוטל פי שנים
27 בנכסי האם. הגמרא מבררת את המקור לדין זה. שואלת הגמרא:
28 מֵאֵי טַעְמָא – מהו הטעם שהבכור אינו נוטל פי שנים בנכסי האם.
29 מבארת הגמרא: אָמַר רַבָּא – נאמר בפסוק (דברים כא יז) 'כִּי אֵת
30 הַבְּכֹר בֶּן הַשְּׁנוּאָה יְבִיר לָתֵת לוֹ פִּי שָׁנַיִם כָּל אֲשֶׁר יִמְצָא לוֹ כִּי הוּא
31 רֵאשִׁית אֲנֹו לֹו מִשְׁפַּח הַבְּכֹרָה', ויש להורשו ממשפח הַבְּכֹרָה,
32 שנוטל הבכור בנכסים פי שנים, נאמר 'לו', דהיינו לְאִישׁ, דהיינו לאב,
33 וְאֵין מִשְׁפַּח הַבְּכֹרָה לְאִשָּׁה, דהיינו לאם, ואין לבכור חלק פי שנים
34 בנכסיה.

35 שנינו במשנה: וְאֵינוּ [הבכור] נוֹמְלֵן בַּשֵּׁבַח.
36 הגמרא מבארת את המקור לדין זה: דְּבַתִּיב (שם) 'לָתֵת לוֹ פִּי שָׁנַיִם
37 כָּל אֲשֶׁר יִמְצָא לוֹ', ומשמע שאינו נוטל פי שנים אלא בנכסים
38 עצמם שהיו לאב בשעת מיתתו, ולא בשבח שנוסף עליהם אחר מיתתו.
39 שנינו במשנה: וְלֹא – ואין הבכור נוטל בְּרֵאיוֹן בְּבִמְוֻחָק.
40 הגמרא מבארת את המקור לדין זה: דְּבַתִּיב (שם) 'לָתֵת לוֹ פִּי שָׁנַיִם
41 כָּל אֲשֶׁר יִמְצָא לוֹ' כלומר, שאינו נוטל פי שנים אלא בנכסים שהיו
42 לאב בשעת מיתתו, ולא באלו שהיו עתידים לבוא לרשותו לאחר
43 מיתתו.

44 שנינו במשנה: וְלֹא הָאִשָּׁה בְּתוּבָתָהּ – שאין האשה נפרעת
45 בכתובתה משבח ששבו נכסים או מנכסים שבאו לרשותו לאחר

מיתתה.

47 הגמרא דנה בדברים אלו. מקשה הגמרא: אֵינִי – וכי כך הוא הדין,
48 וְהָאִמֵר שְׂמוּאֵל, בַּעַל חוּב שהלוח לחברו מעות, והלוח מכר את
49 נכסיו המשועבדים, והושבחו על ידי הלקוחות, הרי בעל חוב גֻּבְּהָ
50 מהלקוחות אֵת גוֹף הנכסים עם הַשֵּׁבַח שהשביחו, ואם כן מדוע
51 האשה אינה גובה את כתובתה ממה שהשביחו נכסי בעלה. מתרצת
52 הגמרא: אָמַר רַבִּי אֲבָא, מְקוּלֵי בְּתוּבָה שָׁנֹו כָּאֵן – זהו אחד
53 מהדינים שהקלו בדיני כתובה ביחס לדיני בעל חוב. והטעם שהקלו
54 בכתובה, משום שיותר משהאיש רוצה לישא אשה, האשה רוצה
55 להנשא לאיש, ואינה כבעל חוב שעושה בממונו טובה ללוח ואינו
56 צריך להפסיד מחמת טובה שעשה.

57 שנינו במשנה: וְלֹא הַפְּנִינֹת בְּמוֹזְנוּתֵיהֶן – שאינן נוטלות את המזונות
58 משבח ששבו נכסים או מנכסים שבאו לרשותו לאחר מיתתו.
59 הגמרא מבארת את טעמו של דין זה: מֵאֵי טַעְמָא – מפני מה אינן
60 נוטלות בראוי ובשבח, משום שְׂתֵנָא שמתנה אדם עם אשתו
61 בְּתוּבָה, בְּתוּבָה דְמִי – נחשב כחלק מהכתובה עצמה, וכשם
62 שאינה נוטלת לפרעון כתובתה מנכסים אלו, כאמור למעלה, כך גם
63 לגבי התחייבותו בכתובה לפרנס את הבנות, אינן נוטלות מנכסים
64 אלו.

65 שנינו במשנה: וְלֹא (אֵת) הַיָּבֵם נוטל את חלק אחיו המת בירושת
66 אביהם, בנכסים אלו.

67 הגמרא מבארת את טעמו של דין זה: מֵאֵי טַעְמָא, אינו נוטל מנכסים
68 אלו, משום שְׂבָכוֹר קְרִייה רַחֲמָנָא – התורה קראה ליבם בכור,
69 שנאמר (דברים כה ו) 'וְהָיָה הַבְּכוֹר אֲשֶׁר תֵּלַד יָקוּם עַל שֵׁם אָחִיו',
70 ולמדו ביבמות (כד.) שהכוונה לאח הגדול מבין האחים שמצותו
71 לייבם, וכשנוטל את חלק אחיו בירושת אביהם דינו כבכור, ועל כן
72 אינו נוטל מנכסים הראויים לבא ומשבח שהשביחו נכסי האב לאחר
73 מותו.

74 כאמור, אין יבם יורש נכסים שהיו ראויים לבוא לאחר מיתתו,
75 ובכללם שבח שהשביחו נכסים לאחר מיתתו, ועדיין לא התחלקו בין
76 האחים. הגמרא מביאה מחלוקת באיה שבח מדובר: אָמַר אֲבָי, לֹא
77 שָׁנֹו – לא נאמרה דין זה שאין היבם נוטל בשבח שהשביחו נכסי אביו,
78 אֲלֵא בַשֵּׁבַח שִׁשְׁבָחוּ נְכָסִים בזמן שְׂבִין מִיתָה של האב לְיָבוּם, אֲכַל
79 בשבח ששבו הנכסים בזמן דְּבִין [ו-שבין] הַיָּבוּם לְחִלּוּקָה של
80 הנכסים בין האחים, שְׂקִיל – נוטל היבם את החלק שהגיע לאחיו
81 המת בנכסי אביהם. מֵאֵי טַעְמָא, מפני ש'קוּם עַל שֵׁם אָחִיו הַמֵּת'
82 אָמַר רַחֲמָנָא [אמרה תורה (שם)], וְהָרִי כִּבְר יִיבָם וְקָם לוֹ חֵלֶק אֲחִיו
83 לִישְׁלוֹ, ונמצא שהשביחו הנכסים ברשותו.

84 רַבָּא אָמַר, אֲפִילוּ בשבח שהשביחו הנכסים בזמן דְּבִין הַיָּבוּם
85 לְחִלּוּקָה, נְמִי לֹא שְׂקִיל – גם בשבח זה אין היבם נוטל את חלק אחיו.
86 מֵאֵי טַעְמָא, שכיון שנאמר (שם) 'וְהָיָה הַבְּכוֹר אֲשֶׁר תֵּלַד יָקוּם עַל
87 שֵׁם אָחִיו', משמע שהתורה החשיבה את היבם כְּבָכוֹר, ועל כן יש
88 ללמוד ולומר, מֵה כְּכוֹר אֵין לוֹ חֵלֶק בשבח שהשביחו נכסי הירושה
89 קוֹדָם חִלּוּקָה, אֵף יָבָם נְמִי אֵין לוֹ חֵלֶק בשבח שהשביחו הנכסים
90 קוֹדָם חִלּוּקָה, ואפילו כבר ייבם את אשת אחיו.

91 שנינו במשנה: וְכוּלָם – הבכור, היבם, האשה בכתובתה, והבנות
92 במוזונותיהן, אֵין נוֹמְלִין בַּשֵּׁבַח.

93

1 ירושה, אף החלק שנטול הבכור מדין בכורה נחשב ירושה. והוא
 2 הדין לחלק שנטול היבם בירושת אביו תחת אחיו שמת, שנחשב
 3 ירושה, כי התורה קראה את היבם 'בכור' כמבואר לעיל, ועל כן
 4 אינם חורים ביובל. ואף ירושת הבעל ירושה היא לפי שהיא מן
 5 התורה. נמצא שלדעתם אין חזרת ביובל אלא קרקע שניתנה
 6 במתנה, כאמור במשנה.
 7 עוד שנינו במשנה: רבי אלעזר אומר בולם הזורים ביובל. הגמרא
 8 מבארת את טעמו של רבי אלעזר: רבי אלעזר סבר לה פרבן דאמרי
 9 'תשובה' לרבות את המתנה שאף היא חזרת ביובל, ובכך הוא
 10 חולק עליהם שדעתו דהני בולחו הנוכחים במשנה, מתנה נינהו –
 11 יש להם דין מתנה, ועל כן חורים ביובל. כיצד, חלק הבכור חזר
 12 ביובל, שנאמר בו 'לתת לו פי שנים', הרי שמתנה קרייה רחמנא,
 13 ומתנה דינה לחזור ביובל. והירושא שהבעל יורש את אשתו גם כן
 14 דינה כמתנה, כי ירושת הבעל אינה ירושה גמורה לפי שתקנה דרבנן
 15 היא, וכיון שכן דינה כמתנה שחזרת ביובל. והמייבם את אשת
 16 אחיו, לענין לקבל את חלק המת, 'בכור' קרייה רחמנא, וכשם
 17 שחלק הבכור נחשב כמתנה אצל הבכור, גם חלק המת שנטול היבם
 18 בירושת אביהם נחשב כמתנה וחזר ביובל.
 19 הגמרא מביאה דין אודות החזרתם ביובל של קרקעות שחלקו בהם
 20 בירושא: אמר רבי אפי אמר רבי יוחנן, האחיין שחלקו ביניהם את
 21 ירושת אביהם, כלקוחות הן נחשבים, כאילו כל אחד קנה מאחיו את
 22 חלקו בירושא, ואין אומרים שהחלוקה ביריה כל חלק למי הוא שייך,
 23 כיון שאין ברידה, ומאחר שחלוקתם נחשבת כמכירה, מהזירין זה
 24 לזה ביובל, כדין לקוחות שקנו שדות בארץ ישראל שביובל חזרת
 25 הקרקע לבעליה. על כן ביובל חורים כל החלקים לבעלותם
 26 המשותפת כפי שהיתה קודם החלוקה, וחורים וחולקים.
 27 הגמרא דנה בדברי רבי יוחנן: מותיב רב הושעיא, שנינו במשנתנו
 28 ואלו שאין הזירין ביובל, הבכורה, ולדברי רבי אסי יקשה למה לא
 29 יחזור חלקו ביובל כחלק הפשוט, ומוכח שירושא אינה חזרת ביובל,
 30 ועל כן גם חלק בכורה אינו חזר. אמר ליה רבי אלעזר, מאי אין
 31 הזירין, אין הזירין לבטלה, להפסיד את זכותם לקבל חלק כפול
 32 בירושא, אבל מחזירים את שני חלקי ירושתם לבעול כל האחים,
 33 וחורים וחולקים את הירושא, ושוב חלקים שני חלקים כבתחילה.
 34 מתקיף לה רב ששת, שכיון שאמר רבי אלעזר (האמורא) שמה
 35 שנאמר במשנה 'אין חזרין' משמעו שאין החזרתם מבטלת את זכותם
 36 לקבל חלק כפול בירושא, מפלג ל –ש לדייק מכך) דמאן דאמר
 37 במשנה (והוא התנא רבי אלעזר) שחלק הבכור והיבם הזירין ביובל,
 38 הזירין לבטלה קאמר, והאם נכון לומר כן, שלדעתו אחר היובל
 39 יאבדו את חלקם. קרי ו –קרא רב המא עליה –עליו) דרב ששת את
 40 הפסוק (קהלת ז יא) 'מוכה חכמה עם נחלה', כלומר, טובה חכמת
 41 חריפות האמוראים, כשהיא באה יחד עם הנחלה שהיא ידעת
 42 הברייתות שיש לרב ששת, וכונתו לומר שרב ששת קעשה את
 43 קושייתו משום שידע רק ברייתות, ולא שמיע (להו) [ליה] – לא ידע
 44 הא דכי אתא רבין מארץ ישראל אמר בשם רבי יוחנן, ואמרי לה
 45 – ויש שאמרו כי מימרא זו רבי אלעזר אמר משום רבי אלעזר בן
 46 שמוע, שאכן מאי שנינו שכולם 'חזירין' היינו שחזירין לבטלה,
 47 שהחזרתם מבטלת את זכותם לקבל חלק כפול בירושא. ואילו היה
 48 יודע זאת, לא היה תמה על כך.
 49 שנינו במשנה: רבי יוחנן בן ברוקה אומר הירש את אשתו יחזיר
 50 ביובל לבני וכו' משפחה וינכה מהן את הדמים.
 51 בפשטות נראה שכונתו לומר שהבעל מחזיר את הקרקע בעד
 52 תשלום מועט. מקשה הגמרא: מאי קסבר, אי קסבר שירושת הבעל
 53 היא דאורייתא, אם כן אמאי אמר שהבעל יחזיר ביובל את הקרקע
 54 שירש מאשתו לבני משפחה, והרי לדעת כולם ירושה אינה חזרת
 55 ביובל. ואי קסבר שירושת הבעל היא מדרבנן, ועל כן הוא מחזירה
 56 ביובל לבני משפחת האשה, עדיין קשה במה שאמר שמנכה להם מן
 הדמים, דמים מאי עבדתייהו – מה מעשיהם כאן, כלומר, איזה
 חיוב דמים יש להם, והרי הקרקע חזרת ביובל בחינם. מתרצת

1 יש לשאול, מדוע כפלה המשנה דין זה אחר שכבר אמרה שאינם
 2 נוטלים בשבח. מבארת הגמרא: באה המשנה לאיתוי –(לרבות)
 3 שבחא דממילא – שבח הבא מאליו, חפורה והווי שובלי – תבואה
 4 שהיתה שחת ועתה נעשתה לשבלים, שלפופי והווי תמרי – פירות
 5 שהיו סמדר בשעת מיתתו ועכשיו נעשו תמרים גדולים, שלא טרחו
 6 בהם האחים לחרוש או לנטוע, אלא גדלו מאליהם, וללמד שכל אלו
 7 אינם נוטלים אפילו שבח זה שלא טרחו בו שאר האחים.
 8 שנינו במשנה: ולא פראוי כבמחוק. אף כאן יש לשאול, מדוע
 9 כפלה המשנה דין זה. מבארת הגמרא: לאיתוי נכסי דאבי אבא
 10 –(הסבא) וללמד שגם נחשבים כראוי וכל אלו אין להם חלק
 11 בנכסים, והיינו באופן שהיה אבי אביהם חי בשעת מיתת אביהם, והיו
 12 נכסיו ראויים ליפול להם כשימות, שאף על פי שהם ודאי עתידים
 13 ליפול להם, כגון שאין לו בן אחר חוץ מאביהם, מכל מקום אין נכסיו
 14 נחשבים כמחוקים להם אלא נחשבים כראוי, ואין נוטלים בהם.

משנה

15 נאמר בתורה (ויקרא כה יג) 'בשנת היובל הזאת תשובו איש אל
 16 אחרתו, ללמד שכל הקרקעות שנמכרו חזרות בשנת היובל לידי
 17 בעליהן הראשונים. המשנה מלמדת אלו קרקעות אינן חזרות: ואלו
 18 שאין הזירין ביובל, קרקע שירש בן בכור בחלק הבכורה, ושירש
 19 בעל הירוש את אשתו, והמייבם את אשת אחיו שירש את
 20 קרקעותיו של אחיו, והמתנה (מתנת קרקע) שקיבל מחבירו, דברי
 21 רבי מאיר. והכמים אומרים, המתנה כמכר וחזרת ביובל לידי
 22 הנותן. רבי אלעזר אומר, בולם הזירין ביובל. רבי יוחנן בן ברוקה
 23 אומר, (אף) הירש את אשתו, יחזיר את הקרקעות שקבל
 24 בירושתו, לבני משפחה של האשה, וינכה מהן את הדמים.

גמרא

25 שנינו במשנה, ואלו שאין חזרין ביובל הבכורה והירוש את אשתו
 26 והמייבם את אשת אחיו והמתנה, דברי רבי מאיר. מבארת הגמרא:
 27 מאי מעמא דרבי מאיר, מכר הוא דאמר רחמנא –(שאמרה תורה)
 28 ליתדר –(שיחזור) ביובל, שנאמר (ויקרא כה יד-טו) 'וכי תקברו
 29 ממקד לעמיתך וגו' במספר שנים אחר היובל תקנה מאת עמיתך
 30 וגו', אך קרקע שבאה לידי על ידי מתנה וירושא לא, והני הקרקעות
 31 שהוזכרו במשנה שקבלן מירושא, דינן כירושא שאינה חזרת ביובל,
 32 ואלו דמובאים במשנה שנחשבים מתנה, כמתנה הם שאינה חזרת
 33 ביובל. כלומר, ירושת הבכור, אינה חזרת ביובל, כיון שנאמר
 34 (דברים כא יז) 'לתת לו פי שנים' הרי שמתנה קרייה רחמנא,
 35 ומתנה אינה חזרת ביובל. והירש את אשתו, דינו כירושא, כי
 36 ירושת הבעל את נכסי אשתו, דין דאורייתא הוא מדיני ירושה,
 37 שנאמר (במדבר כז יא) 'ונתתם את נחלתו לשאר הקרב אליו
 38 ממשפחתו וירש אתה', ודרשו שהירושא תהיה נחלתו של האיש
 39 שאשה זו היא שארו, כלומר שיש לתת את נחלת האשה לבעלה.
 40 והמייבם את אשת אחיו, חלקו נחשב כמתנה, שהרי נאמר (דברים
 41 כה ו) 'היה הבכור אשר תלד יקום על שם אחיו המת, הרי ש'בכור'
 42 קרייה רחמנא –(קראתו) התורה, וחלקו כחלק בכורה שנחשב
 43 כמתנה ואינו חזר ביובל.
 44 עוד שנינו במשנה: והכמים אומרים מתנה כמכר. מבארת הגמרא:
 45 מאי מעמיהו דרבנן, נאמר לגבי חזרת קרקעות ביובל (ויקרא כה
 46 יג) 'בשנת היובל הזאת תשובו איש אל אחרתו, ופסוק זה מיותר,
 47 שהרי כבר נאמר (שם כה י) 'ושבתם איש אל אחרתו, ועל כן יש
 48 לדרוש, 'תשובה' לרבות את המתנה, שאף היא חזרת ביובל, והני
 49 בולחו הדינים המוזכרים במשנה, והיינו חלק הבכורה וירושת אשתו
 50 וחלק היבם בנכסי אחיו, ירושה נינהו, ומודים חכמים שירושא אינה
 51 חזרת ביובל. הכיצד, חלק הבכור דינו כירושא, משום דאמר קרא
 52 'לתת לו פי שנים', ומשמע ששני החלקים שמקבל הבכור שוים הם,
 53 שמקיש ומדמה הכתוב את החלק שנטול הבכור מדין הבכורה
 54 לחלק שנטול כבן פשוט, לדרוש, מה החלק שנטול כבן פשוט נחשב